

## **Zsolt Péter**

### **Civil Világ – III. adás után:**

#### **Hercegek kibicei, akik szeretnék, ha komolyan vennék őket**

*„Politikai civilek? – Ugyan már kérem, micsoda kategória ez? Fából vaskarika! Terítsék ki a lapjaikat! Mondják meg ki küldte önöket!”*

Nagyjából ez a közvélekedés róluk, például az olyanokról, mint a Civil Összefogás Fórum (CÖF). Ellenzéki kategóriákkal leírva ugyanezt: „kooptált banda”, lúzerek, fanatikusok. Tudományosabb kategóriákkal, de kritikai attitűddel kormányzat által szervezett civil szervezet (government-organised non-governmental organisation, azaz GONGO) Ugyanakkor a CÖF magára nézve aligha fogadja el, hogy a kormányzat kiszervez rájuk feladatokat, jövőjüket pedig végképp nem ebben látják. Másik vendégünk a Rákóczi Szövetség, mely sorolható volna a kulturális civil csoportba is, nem csak a politikaiba.

A „politikai civil” is, a gongó is többféle lehet. A kormányzat megbízhat egy civil közeget, és kiszervezhet társadalmi munkát, tehát nem csak politikai feladatokat, a politikai civil csoport pedig lehet ellenzéki és lehet helyi is. Ld. pl. utóbbira a helyi települések összes gondjával foglalkozó és képviselői tagságra, netán polgármesteri babérokra törekvőktől kezdve, a magukat pártként nem definiáló országos demonstrációkat szervezőket. Szervezeteik száma az összes nonprofit szervezethez képest csepp a tengerben, de hatásuk a közéletre jelentős.

A néha nem ok nélkül, de mégiscsak előítéletes közvélekedéssel szemben egyáltalán nem vágnak arra, hogy autonómiájukat veszített bértollnokok legyenek, a cél tapasztalatunk szerint vendégeink esetében is az, hogy legyenek valakik, s vallják a szubszidiaritás elvét, a kisebb állam fontosságát és a hatalomkontrollálást is. Mióta tömegeket képesek megmozgatni – legyen az internetadó-ellenes vagy békemenet – hiba volna lúzer fanatikusoknak tekinteni a politikai civileket.

A Rákóczi Szövetség például már a 90-es évek óta bizonyítja, hogy nem egy burkolt jobboldali politikai fedőszervezet. Se nem polgári kör, sem pedig konzervatív kormányzatok pénzeire megalakított baráti társaság.

Mi itt „Hercegeknek” a világ összes politikusát tekintjük, „Polgároknak” pedig csak a citoyent. (Judy Jensen könyvében Hercegnek az államot nevezte.) Mit is kezdhetnek a polgárok a hercegekkel? Érdemesnek tartjuk azon kicsit elgondolkodni, hogy mindazon civilek, akik maguk nem akarnak politikussá válni, de szeretnék, ha a politikusok odafigyelnének a véleményükre, milyen eszközökkel rendelkeznek. Kritizálnak, nyomást gyakorolnak, bírósághoz fordulnak, máskor meg támogató - jóindulatú javaslatokat tesznek. Ám ebben a lájtosabb verzióban is, ha valamelyik javaslatukat megfogadja a kormány, a felelősség akkor sem az övék. Könnyű dolguk van így, mondhatjuk, csak *kibicek*.

A CÖF sem kivétel az autonómiát kívánó politizáló, de párttá válni nem akaró szervezetek alól. A CÖF tagjai szeretnék – közvetítette alapítójuk és szóvivőjük, Fricz Tamás a vezetés terveit -, ha a jövőben jobban odafigyelnének rájuk a döntéshozók. Van ennek a tanácsadási váagnak egy szociológiai-történeti múltja is.

#### **Az adásban elhangzó fontosabb kifejezések:**

**Burzsoá és citoyen** a polgárság két pillére. A burzsoá a feudális társadalomban a kézműves városi polgárságot jelenti, a kapitalizmusban pedig a tőkés uralkodó osztályt. A citoyen az állampolgár, a „fejlett politikai öntudattal és ítélőképességgel rendelkező ember”.

**A szubszidiaritás elve:** subsidium (lat.) „tartalék”, átvitt értelemben „segítség”, „támogatás”, „pénzbeli segély” Szubszidiál = kisegít. Társadalmi- politológiai gyakorlatban: A döntéseket polgárközelbe kell telepíteni.

XI Pius pápa „Quadragesimo Anno” kezdetű enciklikája szerint: „mindazt, amit az egyes személyek saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt hatáskörükből kivenni és a közösségekre bízni tilos, éppen így mindazt, *amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség és egyúttal súlyos bűn, a társadalom helyes rendjének felforgatása*, mivel minden társadalmi tevékenység lényegénél és benne

rejlő erejénél fogva segíteni, szubszidiálni köteles a társadalmi egész egyes részeit, ellenben soha sem szabad bomlasztania vagy bekebeleznie azokat.”

**Kevesebb állam, jó kormányzat (good government) – jó kormányzás (good governance)** alakulása: “Jó kormányzás” fogalma, mint a funkciók jelentős részének a (civil) társadalom számára való leadása, a közszolgáltatások hatékonyságának javítása és egyúttal a közszféra és a magánszféra határainak átrendezése (Merrien). A kormányzatról a kormányzásra való átmenet – ahol valójában a részvétel válik a megfelelő döntések előfeltételévé.

Korábban jeleztük az **NGO** (nem-kormányzati szervezetek) fogalmát, ennek egy változata a **QUANGO** (Qasi-Governmental Organization) „félkormányzati” szféra. És megjelenik a (hazai) gyakorlatban (is) egy újabb elnevezés: a **GONGO** (Governmental Organized Nongovernmental Organization) azaz a kormány által támogatott /kezdeményezett nem-kormányzati szervezetek.

A rendszerváltás előtt és után tagjaik – mármint a mai politikai civilek tagjai - alighanem még meghatározó értelmiségiek lettek volna, de ma már az értelmiségnek általában is túl kicsi a presztízse, a politika egész egyszerűen lesajnálja őket/minket, a fogyasztói társadalom pedig elrohant mellettük/mellettünk. Ezért aztán mivel a *citoyen* rétegünk gyenge és anyagilag kiszolgáltatott, néhány értelmiségi összefogott, helyenként még professzionalizálódtak is, és úgy ahogy az Nyugaton is látható, agytrösztöket próbáltak létrehozni, De létrehoztak – lám – Demokratikus Chartát, Galamus Csoportot, Professzorok Batthyány Körét, vagy éppenséggel CÖF-öt is. Amikor anyagi természetű befolyásra is szert tesznek, és ezen keresztül tudnak beleszólni a társadalmi közéletbe, akkor eljutunk a legneuralgikusabb kérdésekig. Nem akarnak bértollnokok lenni, sem manipuláló gongók, ha pedig külföldről finanszírozottak is tagadják, hogy ügynökök volnának. De azért valahonnan csak jön a pénz!

Ebből a meggondolásból juthatunk el addig a következtetésig, hogy a civilek pénzforrásai legyenek átláthatók. Fricz Tamás ezzel egyetértett. Első pillanatra ez még úgy merül fel, hogy *a másik oldal pénzforrásai* legyenek azok, de igen könnyen

közös nevezőre lehet jutni, hiszen egy javaslat úgy jó, ha elvszerű. (Ez persze még tovább finomítandó volna, mert számos mecénás szívesen húzódik háttérbe, de hogy a kormány általi pénzforrás. mint közpénz nem maradhat rejtve, ha a pl. a Sorosé sem, az evidens.)

A mai helyzet nálunk még teljesen átbeszéletlen. Vannak ugye külföldről pénzt elfogadók (Svájc, Norvégia, Amerika), és vannak a magyar kormánytól, illetve az államtól. (A kormány és az állam megkülönböztetése is egy neuralgikus társadalmi kérdés). Első lépésben a CÖF diskurzusa – láthatjuk ezt a nyilvánosságban tett megszólalásaiból - abba az irányba ment el, hogy a külföldi pénzek elfogadása alapján címkézés Nyugaton is ismert. Orbán Viktor azt mondta, hogy Amerikában is be kell jelenteni a külföldi támogatásokat. Mások felhívták a figyelmet, hogy csak a lobbicsoportok külföldi finanszírozása bejelentés-köteles, nem a civileké általában. Ez a diskurzus arról szólt, hogy a civileknek kell-e bejelenteniük, ha külföldről finanszírozottak. Mi átvágva a gordiuszi csomót nem onnan közelítettünk, hogy kinek kell bejelenteni, és kinek kell átláthatóvá válni, hanem, hogy kinek nem.

Fricz Tamás azt is kifejtette, hogy a putyini rendszerben a civilekkel kapcsolatos bejelentési kötelezettségek következtében előálló jogi megkülönböztetések nem követendők. (Köztudomású ugyanis, hogy Oroszországban a következő lépés a legkülönbözőbb vegzálása és jogszabályi megnyomorítása az „ügynök-civileknek”.) Számomra úgy tűnik, a magyar közélet igen könnyen rémképeket magyaráz bele intézkedésekbe, de ha ez a realitás, akkor ez alighanem a jelenleginél sokkal elvszerűbb javaslattételek megtételére kötelezné a politikai civileket is. Sehol sem láttam még olyan javaslatot, ahol megfogalmazták volna, miben kellene eltérően szabályozni a putyini világhoz képest nálunk ezt a kérdést.

A CÖF-nek van egy másik specifikuma is. Születésüket Gyurcsány Ferenc általi tevékenységek visszautasítása eredményezte. Más civil szervezeteket pedig Orbán Viktor kormányzása elleni fellépés szüli. A két tömeg azért nem téveszthető össze, mert az egyik azt kiabálja, hogy „Gyurcsány takarodj”, a másik pedig, hogy Orbán. De van közös vonásuk, csak ezt még képtelenek voltak megfogalmazni. A politikai

civilek küldetése ugyanis akkor volna igazán szép, ha citoyen értékek mentén sorakoznának fel, s nem ha politikai pártok mentén. Úgy tűnik, ezen az úton még csak ott tartunk, hogy egyre több olyan civil tüntetés van, amelyik minden politikai oldalt el akar utasítani. Ez az elmúlt 20 évezés, ami azonban csak egy negatív megközelítés.

Összefoglalva tehát, vannak olyan politikai civilek, akik diffúz tömegeket mozgatnak, az ország legkülönbözőbb területéről bárkit elérnek, vezetőik értelmiségiek, akiknél másodrendű, hogy mi a szakterületük, és összetartó erejük a *valami ellen* való fellépés. Mivel vannak nem diffúz tömeget mozgató politikai civilek – jogvédők, banki károsultak szövetsége, újságírók, pedagógusok, erőszakszervezetek érdekvédői stb., ezért már erősen árnyalta ismereteinket a másik vendég

A *valamiért* való politikai civilek kategóriájába sorolható a Rákóczi Szövetség. Anyagi függetlenségüket ráadásul egy kulcsszemély kapcsolatrendszerének, és energetikában játszott szerepének tudhatja, ilyen értelemben kicsit stabilabban is áll a váltakozó politikai viharban. Csáky Csongor jobbnak és eredményesebbnek látja saját tevékenységüket, mintha azt az állam végezné. Számukra kifejezetten rosszul jön a „Magyarország a magyaroké” politikai megnyilvánulás (ez számára kirekesztő), hiszen nekik a határon kívüli magyarok identitását kell küldetésük szerint támogatni. (Tehát egy idegen országtól kell elvárni, hogy az is elismerje, hogy állampolgárai más nemzeti identitása ellenére nem irredenták, ügynökök, és nem kémszervezetek.) Végezetül felmerült „a kevesebb állam a jobb” gondolat is.

A Rákóczi Szövetség a maga konkrétabb tevékenységével már nem is diffúz, nem terjed ki mindenre, és saját feladatai ellátásában sokféle modern felismerésre jut. Pl. arra, hogy a határainkon kívüli romák kultúráját és együttélését is segítheti a magyarokéval. Tevékenységük azáltal, hogy *valamire* irányul szakmaivá is válik. Fricz Tamás szerint szakpolitikai arca van már a CÖF-nek is, gondoljunk csak például a devizakárosultakra. S állítólag próbálnak a helyi szintű mozgalmiságra is támaszkodni, azt is életben tartani.

Ezek a szövetségek és mozgalmak szeretnék beleszólni az ország sorsába, szeretnék, ha a civil társadalom aktivizálódna, és nem tagadják a kormányzatra irányuló kontroll-funkció fontosságát sem. (A CÖF megszólalt a korrupcióra való jobb odafigyelés témájában is.) Mindez azonban igen gyerekcipőben jár még, és ha szabad ilyet mondani – s Fricz szerint szabad -, a politikai jobb és baloldali besorolási hajlam sem segít a lényegen.